

الجواسيس على هيئة الأسارى من المالطية نُوسِسُ للناس ، وتحمل عزائمهم عن القتال ؛ وتبجح حمال العَرَضَى ، ثُمَّ فى يوم الحرب خَيَّرَ الكثير من هؤلاء / ١١٤ / الأسارى ، فلا يدري أحدٌ أين ذهبوا ، وما ذهبوا فى الحقيقة إلا إلى « عرضى »^(١١) الفرنسي ليخبروهم بما شاهدوا .

ونص المكتوب المرسل : « بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ لا إله إلا الله لا ولد له ، ولا شريك فى ملكه ، من طرف الجمهور الفرنسي^(١٢) المبني على أساس الحرية والنسوية ، الدر عسكر الكبير بوتابارت أمير الجيوش الفرنسية ، يُعرَفُ أهالى مصر جميعهم أن من زمان شديد ، السناجق الذين يتسلطون^(١٣) فى البلاد المصرية ، يتعاملون بالذل والاحتقار فى حق الملة الفرنسية ، ويظلمون^(١٤) تجارها بأنواع البص والتعدى ، فحضر الآن ساعة عقوبتهم واحترنا من مدة عصور طويلة هذه الزمرة المماليك المجسرين من بلاد الأبارا^(١٥) ، والكرجستان^(١٦) ، يفسدون^(١٧) فى الإقليم الاحسن الذى لا يوجد فى كرة الأرض كلها .

فأما رب العالمين القادر على كل شىء فقد حتمَّ انتقضاء دولتهم ، بأيدينا المصريين : « قد يقولون^(١٨) لكم إبنى ما نزلت بهذا الطرف إلا بقصد إزالة دينكم ، فذلك كذب صريح فلا تصدقوه ، وقولوا للمفسرين إبنى ما قدمت إليكم إلا لكيما أُحَلِّصَ حَتَمَكُم من يد الظالمين ، وأنتى أكثر من المماليك أعبد الله سبحانه وتعالى ، وأحترم نبيه محمداً ، والقرآن العظيم . وقولوا أيضاً : إن جميع الناس متساوون^(١٩) عند الله ، وأن الشىء الذى يفرقهم من بعضهم بعضاً فهو العتل والنفضال والعلوم فقط ، وبين المماليك ، ما العتل والنفضال والمعرفة الشىء تميزهم عن الآخرين ، وتستوجب أنهم يملكون وحدهم كلما يحلوا به حياة الدنيا ، حيثما توجد أرض مخصصة فى مختصة للمماليك والجوارى الأجمل ، والحليل الاحسن ، والمسكن

١٤ب / الاشهى ، فهذا كله لهم خاصاً . إن / كانت الأرض المصرية التزام للمماليك فليرونا الحجة التى كتبها لهم الله ، فليكن رب العالمين ، هو « رؤوف »^(٢٠) وعادل على البشر بعونه تعالى من اليوم فصاعداً ، لا يستثنى أحدًا من أهالى مصر عن الدخول فى المناصب السامية ، وعن اكتساب المراتب العالية ، فالعقلاء والفضلاء والعلماء بينهم سيدرون الأمور ، وبذلك يصلح حال الأمة كلها .

سابقاً فى الأراضى المصرية كانت المدن العظيمة والخلجان الواسعة ، والمتجر التكاثر ، وما أزال ذلك كله إلا الطمع وظلم المماليك ، أيها القضاة والمشايع والأئمة ، وبأيها الشريحية^(٢١) ، وأعيان البلد ، قولوا لانتكم إن الفرنسية هم أيضاً مسلمين خالصين ، وإثباتاً لذلك قد نزلوا فى رومية^(٢٢) الكبرى ، وضربوا فيها كرسى البابا الذى كان يحث دائماً انتصارى على محاربة الإسلام ، ثم قصدوا جزيرة مالطة وطردوا منها الكوالرية^(٢٣) ، الذين يزعمون أن الله تعالى يطلب منهم مقاتلة المسلمين ، ومع ذلك الفرنسية نى كل وقت من الأوقات صاروا المحيين الانخلصين لحضرة السلطان العثمانى ، وأعداء أعدائه ، آدم الله ملكه ، وبالمقلوب المماليك ، امتنعوا من طاعة السلطان ، غير متمثلين لامره ، فما أطاعوا أصلاً إلا لطمع أنفسهم ، طوبى ثم طوبى^(٢٤) لأهالى مصر الذين يتفتنون^(٢٥) معنا بلا تأخير فيصلح حالهم ، ويعلى مراتبهم ، طوبى أيضاً للذين يقعدون^(٢٦) فى مساكنهم غير مائلين لأحد من الفريقين المحاربين ، فإذا هم يعرفوننا بالاكتر يتسارعون^(٢٧) إلينا بكل قلب ، لكن الويل ثم الويل ، للذين يتحدثون مع المماليك ، ويساعدونهم^(٢٨) فى الحرب علينا ، فما يجدون طريق الخلاص ، ولا يبقى منهم أثر .

Napoleonov proglas

Proglas Napoleona Bonaparte egipatskim muslimanima

Upravo ove godine navršava se 220 godina od okončanja Napoleonove okupacije Egipta, kao i 200 godina od Napoleonove smrti. Povodom te dvije značajne godišnjice iz novije povijesti Evrope i evropsko-muslimanskih odnosa, želimo, na posve prigodan način, podsjetiti na jedan proglas

Piše: **ENES KARIĆ**

Na dan 19. maja 1798. francuski grad Tulon (Toulon) bio je svjedokom postrojavanja masivne flote. Vrhovni zapovjednik Napoleon Bonaparte obznanio je da kreće u osvajanje Egipta. Nikada prije Tulon, niti taj dio Mediterana, nisu vidjeli toliku silu ratnih brodova i jurišnih galija. Sve u svemu bilo je više od 400 brodova i blizu četrdeset hiljada elitnih francuskih vojnika, zakletih da pronose slavu ne samo Francuske, već još više Francuske revolucije iz 1789. godine. Ovoj ogromnoj floti, kojoj je, kažu, mogla parirati samo Osmanska flota koju je nekada predvodio vrhovni admiral Hajrudin Barbarosa (1478-1546), trebalo je tačno četrdeset dana da stigne u Aleksandriju. Sa lijepih aleksandrijskih obala, 28. juna 1798. godine, vidjelo se da su se tamnili horizonti prema pučini,

Napoleonova flota se približavala drevnome gradu. Zauzimanje Egipta, Kaira, delte i doline Nila prije svega, moglo je da započne.

Upravo ove godine navršava se 220 godina od okončanja Napoleonove okupacije Egipta (1798-1801), kao i 200 godina od Napoleonove smrti (umro 1821. na ostrvu Sveta Jelena). Povodom te dvije značajne godišnjice iz novije povijesti Evrope i evropsko-muslimanskih odnosa, želimo, na posve prigodan način, podsjetiti na jedan proglas Napoleona Bonaparte (1769-1821) egipatskim muslimanima, napisan na arapskom, čiji sadržaj otkriva tadašnje političke stavove i vojne ciljeve Francuske, ali i običnu propagandu.

Smatra se da je ovaj proglas znamenitog, i jednako tako okrutnog, političara i vojskovođe Napoleona Bonaparte napisan na arapskom u Aleksandriji 2. jula 1798. godine. Naime, na samom kraju proglašenja stoje datumi (francuski i hidžretski), kompariranjem ova dva računanja vremena dolazi se do 2. jula 1798. godine kao dana kad je dokument u formi proglašenja napisan na arapskom jeziku. K tome, stoji da je to učinjeno u komandi (štabu) francuske vojske u Aleksandriji, u

vrijeme kad je invazija Francuza na Egipt već uveliko trajala. Proglas je na nekoj vrsti prese umnožen i brzo rasturan po Aleksandriji, Kairu i drugim mjestima u Egiptu.

Kako se iz ovog Napoleonovog proglašenja vidi, glavni njegov adresat su egipatski muslimani i njihova tadašnja elita: šejhovi, kadije, imami, 'janičarski' zapovjednici (aš-šurbādžijyya) i vojne stariješine, zatim upravitelji okruga ili sandžaka itd. Napoleon njih želi pridobiti i prikazati im Francusku kao prijatelja muslimana i islama. Posredno, adresat ovog proglašenja jesu i Mameluci, moćna tursko-kavkaska vojna dinastija ili hunta koja je tada de facto vladala Egiptom (koji je samo formalno bio pod vlašću osmanskog sultana i Istanbula). Međutim, ovim proglašenjem Mameluke se oslovljava u trećem licu kao mrske i korumpirane neprijatelje ne samo Republike Francuske, već i Osmanske imperije i samoga sultana, ali i samog egipatskog naroda kojem Napoleon poručuje da je baš od tih Mameluka narod potlačen i podjarmljen! Iako se razložno procjenjuje da je u Egiptu 1798. godine bilo deset do petnaest procenata koptskog ili kršćanskog stanovništva, za Napoleona

Bonapartu njih kao da i nema. U ovom proglašenju Napoleon spominje džamije i to da se namazi trebaju nesmetano obavljati, ali nigdje ne spominje crkve ni obrede u njima!

Slavni ljetopisac al-Džabarti

Naš glavni izvor za ovaj Napoleonov proglas upućen egipatskim muslimanima u ljeto 1798. jeste znameniti egipatski historičar i ljetopisac Abdurahman al-Džabarti (1753-1822), kako se vidi, nešto mlađi savremenik bosanskog ljetopisca Mula Mustafe Bašeskije (1731-1809). U mnogim evropskim izvorima puno ime egipatskog ljetopisca al-Džabartija navodi se kao Abd al-Rahmān bin Hasan bin Burhān al-Dīn al-Jabartī (al-Ġabartī). Iza al-Džabartija na arapskom su ostala važna djela o povijesti Egipta u vremenima suočavanja sa moćnom kolonijalnom Evropom u liku Francuske i Britanije, između ostalih sljedeća:

- 1) Tārīkh muddat al-Faransīs bi Misr (Historija perioda Francuza u Egiptu),
- 2) Mazhar al-taqdīs bi-zawāl dawlat al-Faransīs (Očitovanje svetosti u prestanku države/vladavine Francuza), te

Na samom kraju proglašenja stoje datumi (francuski i hidžretski), kompariranjem ova dva računanja vremena dolazi se do 2. jula 1798. godine kao dana kad je dokument napisan

المادة الأولى

جميع القرى الواقعة في دائرة تربية بثلاث ساعات عن المواضع التي يمر بها
العسكر الفرنسي ، فواجب علينا أن نرسل للسر عسكر بعض / وكلاء من عندها / 116
لكيما يعرفوا المشار إليه أنهم أطاعوا ، وأنهم نصبوا السجاق⁽¹⁾ الفرنسي الذي هو
أبيض ، وكحلي ، أحمر .

المادة الثانية

كل قرية التي تقوم على العسكر الفرنسي تحرق بالنار .

المادة الثالثة

كل قرية التي تطيع للعسكر الفرنسي ، الواجب عليها نصب السجاق
الفرنسي ، وأيضا نصب سجاق السلطان العثماني محينا دام بقاءه .

المادة الرابعة

الشايع في كل بلد ، أن يسخنوا حالا جميع الارواق والبيوت والأسلاك بتاع
المالك ، وعليهم الاجتهاد الزائد لكيلا يضع أدنى شيء منها .

المادة الخامسة

الواجب على الشايع والقضاة والامة أنهم ؛ يلازمون⁽²⁾ وظانفهم وعلى كل
واحد من أهالي البلد أنه يبقى في مسكنه مطمئنا⁽³⁾ ، وكذلك تكون الصلاة قائمة في
الجوامع على العادة ، والمصريون⁽⁴⁾ بأجمعهم يشكرون فضل الله سبحانه وتعالى ،
من انقراض دولة المماليك قائلين بصوت عال : أدام الله إجلال السلطان العثماني ،
أدام الله إجلال العسكر الفرنسي ، لعن الله المماليك ، وأصلح حال الامة المصرية ؛
تحريراً بمسكرك إسكندرية في ١٣ شهر سيديور سنة ١٢١٣ من إقامه الجمهور
الفرنسي ، يعني في أواخر شهر محرم سنة هجرته⁽⁵⁾ ، انتهى منقولاً بالحرف .

3) 'Ajā'ib al-āthār fi t-tarājimi wa l-Akhbār ('Adžā'ibu l-āsār fi t-tarādžimi va l-ahbār - Zadivne hronike iz biografija i zbivanja).

Prvo al-Džabartijevo djelo (Tārīkh muddat al-Faransīs bi Mīsr ili Historija perioda Francuza u Egiptu) s arapskog na engleski preveo je Shmuel Moreh (usp. "Napolen in Egypt, Al-Jabartī's Chronicle of the French Occupation, 1798"). Rad Shmuela Moreha objavljen je u dva maha (2004. i 2006, Markus Wiener Publishers u Princetonu). U al-Džabartijevom djelu Tārīkh muddat al-Faransīs bi Mīsr donosi se doslovni arapski tekst Napoleonova proglasa egipatskim muslimanima. Također, al-Džabarti je donio Napoleonov proglas na arapskom i u svome djelu Mazhar al-taqdīs bi-zawāl dawlat al-Faransīs (Očitovanje svetosti u prestanku države Francuza), tu on ovaj proglas imenuje običnom arapskom sintagmom: al-maktūb al-mursal ("odaslano pismo").

Ljetopisac al-Džabarti potekao je iz bogate egipatske arapske porodice koja je imala dugu ulemansku tradiciju. Kao i njegovi preci, školovao se na slavnom Univerzitetu al-Azhar, bio je, praktički, uglednik tog učilišta i među svojim titulama imao i onu - šajhu l-Azhar. Kao što ćemo vidjeti domalo kasnije, u svojim djelima al-Džabarti se žestoko suprotstavlja Francuzima i Napoleonu, smatra da je njihova okupacija Egipta protupravna, opravdava otpor protiv njih itd. Savremeni Egipt ponosi se historičarem i ljetopiscem al-Džabartijem, uzdiže ga na ravan nacionalnog historičara iz doba tzv. nastupa modernih vremena u ovaj dio tradicionalnog muslimanskog svijeta.

I u današnjoj akademskoj javnosti Evrope i Zapada al-Džabarti svojim ljetopisnim djelima uživa neupitan status autentičnog svjedoka iz doba kolonijalnog natjecanja Francuza i Britanaca za prevlast u Egiptu krajem osamnaestog i tokom prvih decenija devetnaestog stoljeća. Njegovo djelo 'Adžā'ibu l-āsār kreće

je dragocjenim podacima o borbama ove dvije evropske sile za kolonijalno porobljavanje Egipta. Ovom prilikom, tek usputno i sažeto, donosimo jedno al-Džabartijevo svjedočanstvo iz djela 'Adžā'ibu l-āsār o dolasku Francuza u Egipt, u kojem on navodi "da su 1798. godine iz Aleksandrijske luke stigla pisma u Kairo. Vijesti u njima govorele su da je nekih deset lađa stiglo u luku i da su zastale podalje od obale, ali na domašaj oka. Iz pravca tih lađa doplovio je čamac, ljudi koji su se iskrcali bili su Englezi, sastali su se sa uglednicima Aleksandrije, rekli su da su došli jer traže Francuze koji su isplovili (iz Tulona) sa velikom silom koja je krenula ka nepoznatom odredištu... Englezi su predstavnicima Aleksandrije smjesta ponudili svoju zaštitu, rekli su im da se Aleksandrija sama neće moći odbraniti od Francuza. Međutim, gradonačelnik Muhamad Karim (ili Kurayyim) nije prihvatio ovaj navod Engleza, mislio je da je to varka... Potom su Englezi tražili da se snabdiju vodom i namirnicama, ali im gradonačelnik ni to nije dao rekavši: 'Ovo su sultanove zemlje, i ne mogu ni Francuzi niti bilo ko drugi ovdje imati ikakva posla! Stoga, idite od nas!' Na to su Englezi otplovili s ciljem nalaženja potrepština i namirnica na nekom drugom mjestu mimo Aleksandrije. Međutim, za nekoliko dana poruke su opet stigle iz Aleksandrije i drugih obližnjih mjesta. Govorile su da su francuske lađe pristigle u velikim brojevima. Francuzi su došli na obalu sa ratnim oružjem i vojnicima, nepoznatim narodu Aleksandrijske luke, a već sljedećeg jutra vojnici su se razmili po gradu poput skakavaca..."

Napoleon kaže: Bog je jedan, Bog nema sina, Francuzi su muslimani. Pozivajući se na ljetopisac al-Džabartija, sada donosimo naš posve prigodan prijevod arapskog teksta Proglasa, koji je Napoleon Bonaparte uputio muslimanima Egipta:

" B i s m i l l ā h i r-rahmāni r-rahīm!
U ime Boga, Svemilosnog, Samilosnog. Nema božanstva osim Boga. On nema sina, niti On ima sudruga u Svome Vladanju.

U ime Francuske Republike koja je utemeljena na slobodi i jednakosti, veliki general Bonaparte, glavni komandant francuskih vojski, daje na znanje cijelom egipatskom narodu da već dugo vremena sandžaci (regionalni namjesnici) koji vladaju pokrajinama Egipta, tretiraju francusku zajednicu (u Egiptu) podlo i prezreno, progone njezine trgovce na sve načine prijekosti i nasilja. Stoga je sada kucnuo čas da ih se kazni. Nažalost, ova skupina Mameluka, dovedena iz krajeva Čekezije i Gruzije, već duža stoljeća djeluje iskvareno u najljepšem pojasu kojeg nigdje drugdje nema na licu zemaljske kugle.

Međutim, Gospodar Univerzuma, Svemoguć (Bog), odlučio je da okonča njihovu vlast. O vi Egipćani, moguće je da će vam Mameluci reći da ja nisam poduzeo pohod ovamo ni radi čega drugog osim da ukinem vašu religiju! Ali to je puka laž i u nju vi ne smijete vjerovati, nego recite tim klevetnicima da sam ja vama došao isključivo s ciljem vraćanja vaših prava iz ruku tih tlačitelja i da ja, više nego Mameluci, služim Bogu - hvallen je On i uzvišen - i da duboko poštujem Njegova Poslanika Muhammeda i veličanstveni Kur'an. I također im (Mamelucima) recite da su svi ljudi jednaki kod Boga; jedine okolnosti koje razlikuju jedne ljude od drugih su razum, vrlina i znanje. Ali gdje su među Mamelucima taj razum, vrlina i znanje koji bi ih razlikovali od drugih ljudi i baš samo njih kvalificirali da posjeduju sve što život čini ugodnim na ovom svijetu?! Gdje god se nalazi plodna zemlja, ona je izuzeta za Mameluke, jednako kao i najzgodnije robinj(ic)e, najbolji konji i najpoželjnija mjesta za stanovanje, sve to pripada isključivo njima. Ako je egipatska zemlja feud/posjed Mameluka, neka nam onda oni pokažu ispravu o pravu vlasništva koju im je Bog dodijelio! Ali, Gospodar Univerzuma je samilostan i pravedan prema čovječanstvu. Uz pomoć Boga Veličanstvenoga, od ovoga dana pa ubuduće niti jedan Egipćanin ne smije biti lišen pristupa istaknutim položajima, niti izuzet od prihvatanja visokih dužnosti. Prema tome, inteligentni, vrijedni i učeni među njima (Egipćanima) sami će upravljati svojim poslovima te će se na taj način stanje cijelog stanovništva popraviti kako valja.

Prije su u zemljama Egipta postojali veliki gradovi, široki kanali i raznovrsna trgovina; i samo su pohlepa i tiranija Mameluka dovele do uništenja svega toga. O vi kadije, šejhovi i imami, o vi 'janičari', uglednici i ljudi od položaja u ovoj zemlji, recite svome narodu da su Francuzi također

muslimani iskreni vjernici, i u potvrdi toga Francuzi su zauzeli Veliki Rim i tamo uništili Papinsku Stolicu koja je uvijek podsticala kršćane da vode rat protiv islama. Potom su Francuzi otišli na ostrvo Maltu odakle su otjerali vitezove koji su tvrdili da Bog Veličanstveni traži od njih da vojuju protiv muslimana. Nadalje, Francuzi su se u svim vremenima pokazali najiskrenijim prijateljima visosti osmanskog sultana i neprijateljima njegovih neprijatelja, neka Bog zauviječnim učini sultanovo carstvo! Nasuprot tome, Mameluci su uskratili svoju odanost sultanu i nisu slijedili njegove zapovijedi. Zapravo, Mameluci nisu nikada bili odani bilo čemu drugom osim svojoj vlastitoj pohlepi! Blago li se, o blago li se onim Egipćanima koji će djelovati zajedno sa nama, bez bilo kakva skanjivanja, zarad toga da se njihovo stanje dolično popravi i da se njihov položaj uzdigne. Također, blago li se i onima koji će ostati u svojim kućama, koji neće stati ni uz jednu od dvije zaraćene strane (ni uz Francuze ni uz Mameluke!), ali kad nas oni bolje upoznaju, oni će požuriti da se nama priklone svim svojim srcem. Ali, teško li se, o teško li se onima koji se ujedine sa Mamelucima i pomognu im u ratu protiv nas, jer takvi neće naći nikakva puta da umaknu i od njih nikakva traga neće ostati.

Prvi član:

Sva sela koja se nalaze u krugu tri sata udaljenosti od mjesta kroz koja prolazi francuska vojska, treba da odašalju Glavnom Komandantu (tj. Napoleonu Bonaparti) nekoliko osoba, koje će ih predstavljati, da izjave ovo naprijed rečeno: da se pokoravaju i da su već istakli francusku zastavu koja je bijela, tamnoplava i crvena.

I u današnjoj akademskoj javnosti Evrope i Zapada al-Džabarti svojim ljetopisnim djelima uživa neupitan status autentičnog svjedoka iz doba kolonijalnog natjecanja Francuza i Britanaca za prevlast u Egiptu

Drugi član:

Svako selo koje se digne protiv francuske vojske, biće spaljeno do temelja.

Treći član:

Svako selo koje se pokori francuskoj vojsci mora istaknuti francusku zastavu i, također, zastavu našega prijatelja osmanskog sultana, poživio on do vijeka!

Četvrti član:

Šejhovi (starješine) u svakom kraju moraju smjesta zapečatiti svu imovinu, kuće i posjede koji pripadaju Mamelucima; treba da ulože najveće napore da ni ono najmanje (od imetka) ne bude zagubljeno.

Peti član:

Šejhovi, kadije i imami moraju ostati na svojim položajima, i svaki seljanin će ostati u miru u svome staništu, također molitve se imaju obavljati u džamijama prema običaju, a Egipćani, svi redom, iskazivaće zahvale Božijoj milosti, slavljen On i uzvišen neka je, na istrebljenju vlasti Mameluka, govoreći visokim glasom: 'Neka Bog trajnom učini slavu osmanskog sultana! Neka Bog trajnom sačuva slavu francuske vojske! Neka Bog prokune Mameluke i kako treba popravi stanje egipatskog naroda.' Pisano u taboru (francuske vojske) u

Aleksandriji 13. mjeseca messidora (šest godina) od osnivanja Francuske Republike, to jest krajem mjeseca muharrema 1213. godine po hidžri (2. jula 1798). Kraj pisma (ovdje) prenesenog doslovno.”

Povijesni kontekst Napoleonova proglašenja

Nakon ovog prijevoda Napoleonovog proglašenja na arapskom, upućenog muslimanima Egipta, možda bi najbolje bilo poslušati Susan Sontag i više ništa ne tumačiti. Naime, Susan Sontag napisala je knjigu "Protiv tumačenja" (Against Interpretation, 1966), ona tu, u nekoliko eseja, sugerira da je, u principu, prava recepcija određenog djela, dokumenta, slike, umjetničke tvorevine..., upravo ona recepcija koja nam se javi prije bilo kakvih tumačenja.

Pa ipak, o ovom Napoleonovom proglašenju muslimanima Egipta ovdje treba kazati ponešto s ciljem raskrivanja barem nekih intencija u onom što je u njemu kazano, ali i što nije kazano. Naime, prošlo je više od 220 godina otkad je Napoleon u Aleksandriji izdiktirao ovo pismo svojim orijentalistima i arabistima koje je, između ostalih, sa sobom poveo u osvajanje Egipta. Podsjetimo, historijska djela tvrde da je tada Napoleon sa sobom poveo više od pet stotina civila, od kojih su stotinu i pedeset njih bili članovi posebne komisije Akademije nauka i umjetnosti Francuske. Poveo je geometre, hemičare, matematičare, stratege, geografte, historičare, moderne proučavatelje prirode, mineraloge, umjetnike, jezikoslovce... U Egiptu je ovih pet stotina ljudi osnovalo Institut Egipta (L'Institut de l'Égypte, na arapskom al-Madżma' u al-'ilmijju al-masriyyu), oni su uskoro objavili za to vrijeme priznate naučne radove iz egiptologije, kako se to počelo zvati. Naravno, u pratnji Napoleona Bonaparte bilo je i nekoliko eminentnih orijentalista, arabista i islamologa prije svih drugih.

Arapski tekst Napoleonova proglašenja je autentičan, niko ozbiljan nije ga doveo u pitanje, kao ni njegovu inačicu na francuskom (Déclaration du général Bonaparte au peuple égyptien), koja također počinje bismillom (Au nom du Dieu clément et miséricordieux!) i koja je pisana u Aleksandriji 1. jula 1798 (1er juillet 1798), to jest samo dan prije sastavljanja njezinog vjernog prijevoda na arapskom.

Veliki broj eminentnih islamologa poziva se na ovaj Napoleonov proglašenje, npr. na njega aludira Marshall G. S. Hodgson u svojoj knjizi The Venture of Islam (Podvig islama), ukazuje na to da su Francuzi "...pozvali zapanjene lokalne genijalce da provjere predstavu i priznaju moralnu superiornost Revolucije - koja je tvrdila da je pravi islam" ("they invited the astonished local savants to inspect the show and acknowledge the moral superiority of the Revolution - claimed to be true Islam."). Vidjeli smo da Napoleon u svome proglašenju kaže: "Francuzi su također muslimani iskreni vjernici". Upravo tu rečenicu iz proglašenja navodi i Edward Said u svojoj knjizi Orientalism ("nous sommes les vrais musulmans"). I tako dalje.

Ljetopisac al-Džabarti (u već spominjanom djelu 'Očitovanje svetosti u prestanku države/vlasti Francuza') podvrgava žestokoj jezičkoj kritici sam arapski tekst Napoleonova proglašenja. Idući stavku po stavku, al-Džabarti (kao vrhunski arabist sa al-Azhara) pokazuje gdje je to sve sastavljač ovog proglašenja na arapskom

pogriješio sa stanovišta gramatike, potom sa stanovišta stilistike, te drugih arapskih jezikoslovnih disciplina poznatih kao 'ilmu l-ma'ani wa l-bayan (ili, kratko, semantostilistika). Kao da svojom kritikom stila i gramatike ovog proglašenja al-Džabarti hoće reći: Zar je moguće da Napoleon Bonaparte, u svoje osobno ime, pošalje egipatskom narodu ovako nezgrapno sastavljenu poruku na arapskom?!

Nakon toga al-Džabarti osporava i samu 'politiku' ovog proglašenja, zamjerajući Napoleonu Bonaparte na tome da on i njegovi, zapravo, nemaju nikakve vjere. Ukratko, držeći se svoga egipatskog patriotizma, al-Džabarti smatra da je Napoleon Bonaparte jedan osvajač i, upravo stoga, ljetopisac se zahvaljuje Bogu što njegova vlast u Egiptu nije duže potrajala.

Naravno, treba imati u vidu da je al-Džabarti bio svjedokom strašnih događaja u vrijeme Napoleonove gotovo četverogodišnje invazije (1798-1801). Mameluci su potučeni do nogu, ali u Egiptu se nije vratila stvarna vlast osmanskog sultana iz Istanbula (koga Napoleonov proglašenje ukiva u zvijezde), niti je Egipt postao jedna stabilna osmanska pokrajina. Al-Džabarti bilježi opise nereda i haosa, kao i spontane pobune kairskog naroda protiv francuske vojske. Dojmljivi su al-Džabartijevi opisi bahatosti francuske vojske, njezine konjice i konjanika koji su, iz bijesa i osvete, umarširali u veliku Azharsku džamiju, konji su u safovima uvredljivo postrojani prema Mekki, knjige su cijepane i gažene, a od svega toga nisu pošteđene ni drage knjige Kur'ana... Ukratko, al-Džabartijevo pero kao da je bilježilo orljavu apokalipse. Ali, nad svakim silnikom ima još silniji! Uskoro su uslijedile strašne bitke i

○ Napoleonovim šetnjama ulicama i trgovima Kaira, u skupocjenim galabijama i arabljanskim plaštevima, možemo čitati još samo u davno objavljenim knjigama

sukobi između Francuza i Britanaca, baš na tlu Egipta, u dolini Nila.

Al-Džabarti je itekako svjestan da Britanci, koje Napoleonov proglašenje nije spomenuo, jesu zapravo ti koji su, vjerovatno, glavni razlog Napoleonove invazije na Egipt. Trebalo je britanske armije i britanske trgovce u samom Egiptu onemogućiti da nastave put za Indiju. Napoleon je to pokušao, uspio je, ali samo zakratko. Napoleonovo uvidavno oslovljavanje osmanskog sultana, isticanje prijateljstva sa njim, dičenje islamom i islamskim monoteizmom, kao i tadašnje žestoko francusko neprijateljstvo sa Papinskom Stolicom i malteškim vitezovima - za ljetopisca al-Džabartija sve to u ovom Napoleonovom proglašenju kao da je jedan providni dekor.

Vrijeme prkosi svemu, piramide prkose vremenu

Sudbina je htjela da je al-Džabarti umro 1822, samo godinu nakon smrti Napoleona Bonaparte (1821). Iako se iz njegovih ljetopisa u svakom pasažu zna na čijoj strani je srcem bio al-Džabarti, treba reći da se on divio snazi francuske vojske, njihovoj opremi, ustrojstvu i disciplini. On ne krije da Francuzi, koji su nenadano stigli u Kairo i koji se kao gospodari

šetaju paviljonima Univerziteta al-Azhar i po dvorištima i trijemovima velelepne džamije, posjeduju znanja, stručnost, polet, red i disciplinu. Ali, al-Džabartija u njegovim ljetopisima nije svladao pesimizam, on se uzda u muslimanski ummet, bodar je čak i tada kad ga je konjica francuske vojske na čilimima u velikoj Azharskoj džamiji mogla podsjetiti na konjičke odrede mongolskog zapovjednika Hulagu Hana koji su umarširali u velelepne džamije Bagdada 1258. godine!

Iako kratkotrajno i eruptivno, Napoleonovo osvajanje Egipta donijelo je promjene u tu važnu zemlju koja je tada, nominalno, bila pod osmanskim sultanom. Kako svjedoči Philip K. Hitti u svome djelu History of the Arabs:

"Napoleon's descent on Egypt was epoch making in more than one way. It marked the beginning of the break with the past. Along with his other equipment the French invader brought to Cairo an Arabic press which he had plundered from the Vatican. This press was the first of its kind in the valley of the Nile. It developed into the renowned Matba'at Būlaq..." ("Napoleonov iznenadni napad na Egipt značio je epohu više nego u jednom pravcu. On označava početak prekida sa prošlošću. S ostalom opremom, francuski napadač donio je u Kairo prvu arapsku štampariju, koju je zaplijenio u Vatikanu. Ovo je bila prva štamparija te vrste u dolini Nila. Ona se razvila u čuvenu Matba'at Būlaq..." - navedeno prema prijevodu Petra Pejčinovića, Hiti, Istorija Arapa, Sarajevo, 1988, str. 669).

Iako pokrajina Osmanskog carstva, tokom devetnaestog stoljeća Egipt će upravo u Francuskoj naći svoje mnoge naukovne, filozofske, umjetničke i tehnološke inspiracije. Albanac Muhammad Ali (1769-1849), osmanski namjesnik u Egiptu, otvoriće procese modernizacije. Alim, edukator i naučnik Rifā'at Rāfi at-Tahtāwī (1801-1873) predvodio je jednu grupu egipatskih studenata u Parizu, studirali su kako društvene tako i tehničke i prirodne nauke. At-Tahtāwī im je bio imam u Parizu i bdio je nad njihovim islamskim odgojem i obrazovanjem. U kasnijim decenijama devetnaestog stoljeća ovi nositelji pariških diploma otvorili su procese modernizacije u Egiptu.

Napoleona Bonaparte već odavno nije bilo, ali u Egiptu, sa at-Tahtāwījevim pogledima na modernost i savremenost, kao da je još jednom bila na iskušenju ona slavna krilatica Ibn Haldūna (1332-1406) koju je izrekao u al-Muqaddimi: "Osvojeni nastoji da oponaša osvajača!"

Sve ovo rečeno samo je podsjećanje na prošlost koja sve više davni i nestaje. O Napoleonovim šetnjama ulicama i trgovima Kaira, u skupocjenim galabijama i arabljanskim plaštevima, možemo čitati još samo u davno objavljenim knjigama. Navode da je neki šejh sa Univerziteta al-Azhar, koji je bio u pratnji Napoleona dok su obilazili Keopsovu i druge piramide u Gizi, Osvajaču citirao arapsku poslovice "Vrijeme prkosi svemu, piramide prkose vremenu!" Kažu da je Napoleon zastao, zamislio se i zamolio da ga ne podsjećaju na to da je Ovaj Svijet prolazan poput titraja sjenki u popodnevnim vremenima.

Akcija u Osječkoj Istočni grijeh

Piše: **JADRANKA DIZDAR**

"Istočni grijeh" naziv je izložbe koju promovira Muzej likovnih umjetnosti u Osijeku. Izlaže sedmero umjetnika, a u postavu je 70-ak radova. Lokalni mediji ovaj muzejski šou proglašavaju osječkom izložbom godine. Izložba je otvorena 1. ovog mjeseca u sklopu manifestacije Osječko ljetno kulture i može se razgledati do sredine rujna. Rezultat je, kako se ističe, dugogodišnje suradnje Grada Osijeka i ovog muzeja, a ostvarena je uz potporu Osječko-baranjske županije, osječkih gradskih vlasti te Ministarstva kulture i medija RH.

Slavonska duša

Naglašava se i podrška Akademije za umjetnost i kulturu u Osijeku. Ono što odmah intrigira, to je naslov izložbe, već spomenuti "Istočni grijeh", uz insistiranje na engleskoj verziji "East of Eden". Dok nekima pred očima zasjaje istoimeni filmski klasik i neodoljivi frajer James Dean, organizatori govore o Knjizi Postanka.

Pa da podsjetimo: istočni grijeh je, prema biblijskom i teološkom shvaćanju, grijeh prvih ljudi Adama i Eve zbog kojeg su posljedice prešle na svakog čovjeka čim se rodi. U prijevodu: prvi grijeh ili pragrieh. Evo i pojašnjenja iz najave organizatora: istok iz naziva izložbe sam se pojašnjava, poveznica svega je prostor življenja i rada ovih umjetnika, Grad Osijek, "koji je sve donekadna na karti suvremenih umjetničkih zbivanja bio - ako ne baš pusta zemlja - a ono zasigurno sredina koja je smatrana marginalnom u poredbi sa Zagrebom, a u odnosu na kojeg su marginalno bile pozicionirane i umjetničke scene u Rijeci i Splitu". Pa nastavlja: "Parafraziranjem istoka koji se spominje u

Domagoj Sušac:
Samomjer